

หลัก การไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคล กับความรับผิดของผู้ถือหุ้น

Piercing the Corporate Veil to The shareholder liability

นิตินันท์ บุรณะเจริญรักษ์*
Nitinantana Bruranajaroenraksa

บทคัดย่อ

ความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีต่อเจ้าหนี้ของบริษัทจำกัดนั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติให้ผู้ถือหุ้นมีความรับผิดที่จำกัด และมีสถานะแตกต่างหากจากบริษัท หากผู้ถือหุ้นอาศัยหลักความเป็นนิติบุคคลของบริษัทหรือหลักการจำกัดความรับผิดเอาเปรียบเจ้าหนี้หรือดำเนินการโดยไม่สุจริตเจ้าหนี้นั้นไม่อาจได้รับชำระหนี้จากบริษัทเต็มจำนวนและไม่สามารถเรียกให้ผู้ถือหุ้นเข้ามาร่วมรับผิดได้ จากการศึกษาพบว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่มีการนำหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลมาบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ และแม้ว่าพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จะนำหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลมาบัญญัติไว้ก็ตาม แต่ก็ได้ให้ความสำคัญคุ้มครองเจ้าหนี้ของบริษัทเฉพาะที่เป็นผู้บริโภคเท่านั้นซึ่งยังให้ความสำคัญคุ้มครองไม่ครอบคลุมซึ่งต่างกับประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาที่ศาลได้นำหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลมาใช้ในกรณีที่ผู้ถือหุ้นหรือกรรมการกระทำโดยไม่สุจริตต่อเจ้าหนี้

Abstract

The liability of the shareholders to company's creditors under the Civil and Commercial Code provides that shareholders have limited liability and have a different status from the company. If the shareholders manage their businesses under a legal personality doctrine or a limited liability doctrine for exploiting creditors or managing their businesses in bad faith, the creditors shall not be

*ทนายความ, นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, เนติบัณฑิตไทย, ประกาศนียบัตรวิชาว่าความ สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความ สภาทนายความ, ประกาศนียบัตร ความรู้ทรัพย์สินทางปัญญาพื้นฐาน ภาคภาษาไทย สถาบันฝึกอบรมทรัพย์สินทางปัญญานานาชาติ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก, วุฒิบัตร ทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร (รุ่นที่ 16) สำนักงานทะเบียนแบบการรับรองลายมือชื่อและเอกสาร สภาทนายความ.

received the full amount of a company debt and be unable to claim shareholders for any liability. The study found that the Civil and Commercial Code does not provide piercing the corporate veil principle. Moreover, Piercing the Corporate Veil principle is implemented in the Consumer Procedure Act B.E. 2551 but it protects only consumers. This is different from the UK and the US because they do apply piercing the corporate veil principle in their regulations.

คำสำคัญ: การจำกัดความรับผิด ความเป็นนิติบุคคล หลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคล

Keyword: Limited Liability, Legal Personality, Piercing the Corporate Veil

1. บทนำ

บริษัทจำกัดเมื่อจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลแล้ว บริษัทจะมีสิทธิหน้าที่ ความรับผิดต่างหากจากผู้ถือหุ้นในการประกอบกิจการต่าง ๆ อย่างไรก็ตามบริษัทจำกัดจะมีกรรมการผู้จัดการเป็นผู้แทนของบริษัทจำกัดในการแสดงออกเจตนาในการทำนิติกรรมต่าง ๆ กับบุคคลอื่น ในกรณีที่มีข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่างบริษัทจำกัดกับเจ้าหนี้ เจ้าหนี้ชอบที่จะฟ้องบริษัทจำกัดให้ชำระหนี้กับเจ้าหนี้โดยตรงแต่เจ้าหนี้จะเรียกให้ผู้ถือหุ้นที่ส่งใช้เงินจนครบมูลค่าหุ้นมาร่วมรับผิดกับบริษัทไม่ได้

หากผู้ถือหุ้นอาศัยหลักความเป็นนิติบุคคลและหลักการจำกัดความรับผิดของผู้ถือหุ้นมาเอารัดเอาเปรียบเจ้าหนี้ เช่น ผู้ถือหุ้นกระทำการไม่สุจริตโดยทำให้บริษัทจำกัดไม่มีทรัพย์สินเพียงพอที่จะชำระหนี้ที่เกิดขึ้นแก่เจ้าหนี้ได้ หรือบริษัทแม่จัดตั้งบริษัทในเครือขึ้นโดยมีทุนหรือทรัพย์สินเพียงเล็กน้อยและให้บริษัทในเครือเป็นผู้ทำนิติกรรมเพื่อให้บริษัทในเครือรับผิดชอบในหนี้ที่เกิดขึ้นเจ้าหนี้อาจไม่ได้รับชำระหนี้เต็มจำนวนกรณีดังกล่าวเป็นผลมาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้นำหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลมาบัญญัติไว้และบทกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ไม่ได้ให้คุ้มครองเจ้าหนี้ของบริษัทอย่างครอบคลุม ซึ่งผู้เขียนจะวิเคราะห์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551¹ รวมถึงกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องโดยศึกษาความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีต่อเจ้าหนี้ของบริษัทจำกัด

2. ประวัติความเป็นมาของกฎหมายบริษัทในประเทศไทย

2.1 ประวัติความเป็นมาของกฎหมายบริษัทจำกัดของไทย

ประเทศไทยมีบริษัทก่อตั้งขึ้นเป็นบริษัทแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นระยะเวลาหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับประเทศอังกฤษทำให้ไทยต้องเปิดการค้าเสรีกับต่างชาติและเอกชน

¹“พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551,” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 125 ตอนที่ 38 ก (25 กุมภาพันธ์ 2551): 32.

สามารถทำการค้ากับชาวต่างชาติได้ ส่งผลให้มีพ่อค้านักธุรกิจต่างประเทศเข้ามาติดต่อค้าขายและทำสัญญากับประเทศไทยมากขึ้น

ในรัชสมัยนี้มีชาวต่างชาติซึ่งเป็นวิศวกรชาวอิตาลีเลียนขึ้นนายโยวาгим แกรซี หรือ โยคิม แกรซี (Joachim Grassi) ได้เข้ามาขอทำสัญญาขุดคลองในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ.2431 แต่ทางฝ่ายรัฐบาลไทยในขณะนั้นไม่สนใจที่จะให้ชาวต่างชาติซึ่งมีได้อยู่ในบังคับไทยเป็นผู้ดำเนินการ เพราะหากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นจะต้องให้ศาลกงสุลตามสนธิสัญญาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่ไทยให้แก่วาตะวันตกต่างชาติจึงมีความคิดที่จะให้มี กำนัน (Company) ตามแบบชาวตะวันตกขึ้นเพื่อประโยชน์ให้กำนันนี้เป็นเหมือนบุคคลที่มีชีวิตคืออาจมีทรัพย์สินได้และมีอำนาจฟ้องในศาลด้วย แต่ในขณะนั้นยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรงจึงต้องมีการขอพระราชทานให้มีพระบรมราชานุญาตให้จัดตั้งกำนันขุดคลองแลคูนาสยามขึ้น อันถือได้ว่ากำนันเป็นบุคคลโดยนิติสมมติแรกสุดในประเทศไทยซึ่งเกิดโดยพระบรมราชานุญาต หรือที่เรียกว่า Chartered – company²

การขอจัดตั้งบริษัทนั้นเดิมต้องมีพระบรมราชานุญาตให้เป็นรายการนี้ไป ข้อกำหนดต่าง ๆ ในพระบรมราชานุญาตจึงมีกำหนดเนื้อความไว้เหมือนกันในพระบรมราชานุญาตการขอจัดตั้งบริษัทยังไม่อาจกระทำได้เป็นการทั่วไปเหมือนกับในกฎหมายปัจจุบัน จนกระทั่งถึงในสมัยรัชกาลที่ 6 จึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติเข้าหุ้นส่วนและบริษัท ร.ศ. 130 ขึ้นตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2454 เป็นต้นไป ทำให้เอกชนสามารถจัดตั้งบริษัทได้เองเมื่อกระทำการครบถ้วนตามที่กฎหมายบัญญัติโดยไม่ต้องขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเหมือนในสมัยก่อน แต่กฎหมายฉบับนี้ยังสงวนกิจการบางอย่างเอาไว้ที่ยังต้องขอพระบรมราชานุญาตเพื่อเป็นไปตามรัฐศาสนโยบายว่าด้วยความสงบสุขและความปลอดภัยของประชาชน เช่น การเดินรถราง, การคลังเงินและการรับประกันต่าง ๆ

พระราชบัญญัติเข้าหุ้นส่วนและบริษัท ร.ศ. 130 นี้ได้ถูกยกเลิกโดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 พ.ศ. 2467 มีผลบังคับใช้วันที่ 1 เมษายน 2468 ในปลายสมัยรัชกาลที่ 6 และหลังจากประกาศใช้บรรพ 3 นี้แล้ว ก็ได้มีการตรวจชำระประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เสียใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 7 และได้มีพระราชกำหนดให้ใช้บทบัญญัติที่ได้ตรวจชำระใหม่แทนบรรพ 3 เดิม ใน พ.ศ. 2467 โดยมีผลใช้บังคับในวันที่ 1 เมษายน 2472 เป็นต้นไป ซึ่งกฎหมายฉบับหลังก็ยังบังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน³

²ทิพย์ชนก รัตนโนสถ, คำอธิบายเรียงมาตรา กฎหมายลักษณะห้างหุ้นส่วนและบริษัท, พิมพ์ครั้งที่ 5 (แก้ไขเพิ่มเติม), (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), หน้า 208.

³เฟื่องอ้าง, หน้า 209 – 211.

2.2 ประวัติความเป็นมาของการจำกัดความรับผิดในประเทศไทย

บริษัทชุดคลองแลคูนาสยามนี้เกิดขึ้นเพื่อต้องการในการพัฒนาปัจจัยสำคัญในการผลิตข้าว ก็คือที่นา และน้ำที่ใช้ในการเกษตรเพื่อปรับปรุงหนทางคมนาคมทางน้ำในการส่งผลิตผลทางการเกษตรออกนอกประเทศและเพื่อเลี่ยงปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในการบังคับคดีเมื่อเกิดการผิดสัญญาขึ้นโดยจัดให้บริษัทเป็นตัวแทนต่างหากจากผู้ถือหุ้นและมีอำนาจพิเศษอย่างใด คนธรรมดาสามารถมีได้ มีทรัพย์สิน มีอำนาจฟ้องคดีและถูกฟ้องคดีได้ตามกฎหมายไทย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นบุคคลโดยนิติสมมติที่ถือสัญชาติไทย แต่พระบรมราชโองการจัดตั้งบริษัทในสมัยนั้นยังมิได้ระบุว่าบริษัทที่จัดตั้งขึ้นนั้น เป็นบริษัทที่มีทุนจำกัด

ภายหลังเมื่อได้มีการขอพระราชทานจัดตั้งบริษัทประเภทนี้กันมากขึ้นประกอบกับข้อกำหนดของกฎหมายลักษณะหนี้สินเดิม ถือหลักที่ว่า มีหนี้เท่าไรก็ต้องชำระให้ครบ จึงก่อให้เกิดแนวคิดที่จะแก้ไขกฎหมายลักษณะหนี้สินให้ทันสมัยขึ้นโดยเฉพาะในเรื่องความคุ้มครองผู้ประกอบการค้าในรูปบริษัท ปรากฏหลักฐานจากคำกราบบังคมทูลของเสนาบดีกระทรวงต่างประเทศต่อในหลวงรัชกาลที่ 5 ความว่า

“...ทุกวันนี้การค้าขายเจริญรุ่งเรืองขึ้นกว่าแต่เก่าก่อนโดยที่มีการเกี่ยวข้องกับนานาประเทศแล้ว และมีวิธีเข้าหุ้นส่วนกันเป็นพวกเป็นเหล่า แลเจ้าของทรัพย์สินทดลองทุนให้คนที่มิใช่ทำการค้าขายเป็นเอนกปริยายมาแล้ว และธรรมดาการค้าขายก็ย่อมมีเวลาวัฒนะและหายนะตามกาลสมัยเหมือนการงานอื่นบางคนบางพวกที่เคราะห์ร้ายทำการค้าไปก็ขาดทุนโดยไม่คิดฉ้อฉลผู้ใด เจ้าหนี้ผู้ที่ให้กู้ยืมทรัพย์ไปเห็นใจจริงของลูกหนี้ว่าเคราะห์ร้าย แล้วก็กรุณาลดหย่อนผ่อนเอาส่วนทรัพย์สินแต่น้อย พอควรแก่กฎหมายแลธรรมเนียมยุติธรรมที่เป็นอยู่ทั่วไปในประเทศอื่น ๆ เป็นอันมากแล้วก็แต่เจ้าหนี้บางคนมีใจโลภเหลือเกิน เห็นช่องทางกฎหมายเก่ามีอยู่ตามธรรมเนียมในกาลโบราณ ก็คิดขัดขวางไม่ยอมผ่อนผันแก่ลูกหนี้ จะขึ้นเอาตามความในกฎหมายเท่านั้น ทำให้เกิดคดีมีภัยความค้างโรงค้างศาลอยู่เป็นอันมาก เป็นที่เดือดร้อนยากไร้ยิ่งนัก...”

จากเหตุผลดังกล่าวจึงได้ตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะหนี้สิน ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2434) ขึ้น ซึ่งกฎหมายที่แก้ไขใหม่นี้ได้มีข้อความที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดของบริษัทและผู้ถือหุ้นในบริษัทบัญญัติไว้ในมาตรา 2 และมาตรา 3 ดังนี้

มาตรา 2 “บุคคลหลายคนเข้าหุ้นส่วนกันมีชื่อเป็นบริษัทอันหนึ่งซึ่งคิดทำการค้าขาย อันเปิดเผย ประกาศโฆษณาให้คนทั่วไปรู้แล้วว่า มีกำหนดหุ้นส่วนเป็นราคาเท่านั้น วางเงินไว้เป็นกลาง เป็นทุนทำการของบริษัทนั้น และมีราคาหุ้นส่วนซื้อขายกันได้ต่อไป ฉะนั้นผู้ถือหุ้นส่วนนั้นไม่ต้องใช้หนี้ของบริษัทเช่นนี้อีกนอกจากจำนวนเงินหุ้นส่วนที่ต้องวางไว้เป็นทุนของบริษัทนั้น”

มาตรา 3 “บริษัทเช่นกล่าวนี้นี้ก็ดี หรือบุคคลผู้เป็นลูกหนี้ก็ดี ถ้าหนี้สินล้นพ้นตัวหรือทำการไปไม่มีกำไรก็ดี จะร้องขอต่อศาลให้ตั้งเจ้าพนักงานไปตรวจจัดการเพื่อให้บริษัทหรือ

บุคคลนั้นได้ล้มละลาย ข้าราชการนั้นเสียให้เสร็จสิ้นแล้ว ก็ให้ผู้พิพากษาศาลการมีอำนาจตั้งเจ้าพนักงานไปตรวจตราจัดการเก็บสมบัติทั้งสิ้นของลูกหนี้และบัญชีนั้นได้เพื่อให้ศาลได้พิจารณาชำระหนี้”

บริษัทที่จัดตั้งขึ้นตามพระบรมราชานุญาตในช่วงแรก ๆ ยังอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายลักษณะกู้หนี้ยืมสินฉบับเดิม ผู้ถือหุ้นทุกคนต้องรับผิดชอบหนี้สินของบริษัทโดยไม่จำกัดความรับผิด แต่ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลักษณะกู้หนี้ยืมสิน ร.ศ. 110 แล้ว บริษัทของไทยได้เปลี่ยนแปลงไปคือให้ผู้ถือหุ้นทุกคนรับผิดชอบจำกัดตามจำนวนเงินที่ได้ลงทุนไว้และหากว่าบริษัทมีหนี้สินล้นพ้นตัวก็อาจขอให้บริษัทนั้นล้มละลายได้

ในสมัยต่อมาเมื่อมีการขอพระราชทานให้มีพระบรมราชานุญาตก่อตั้งบริษัทขึ้นในพระบรมราชานุญาตก่อตั้งบริษัทต่างๆ จะปรากฏข้อความหรือข้อกำหนดให้บริษัทนี้ไม่ต้องใช้หนี้สินเกินที่มีหรือทรัพย์สินที่เป็นผลของทุนหรือที่เรียกว่าทุนจำกัดนั้น นอกจากนี้ในพระบรมราชโองการจัดตั้งบริษัทยังมีข้อกำหนดเป็นเงื่อนไขในการอนุญาตไว้อีกหลายประการเช่นว่าบังคับให้จดทะเบียนจัดตั้งบริษัทโดยทำหนังสือกำหนดอำนาจและข้อบังคับโดยให้ไปจดทะเบียนที่กระทรวงเกษตรราธิการและให้สิทธิคนทั่วไปขออุทธรณ์คัดค้านได้โดยเสียค่าธรรมเนียม นอกจากนี้ยังมีข้อกำหนดให้บริษัท “..เป็นบุคคลในกฎหมายคนละพแนกจากสมาชิกนั้น ๆ ...”⁴

หลังจากที่พระราชบัญญัติเข้าหุ้นส่วนและบริษัท ร.ศ. 130 ถูกยกเลิกและใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บังคับจนถึงปัจจุบัน กฎหมายฉบับนี้ยังคงความจำกัดความรับผิดของผู้ถือหุ้นไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1096 ซึ่งมาตรานี้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2535

มาตรา 1096 “อันว่าบริษัทจำกัดนั้น คือบริษัทประเภทซึ่งตั้งขึ้นด้วยแบ่งทุนเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่า ๆ กัน โดยมีผู้ถือหุ้นต่างรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ”

การแก้ไขครั้งนี้เป็นการแก้ไขครั้งสุดท้ายของมาตรา 1096 ที่ยังคงหลักการจำกัดความรับผิดของผู้ถือหุ้นไว้ด้วยซึ่งเป็นแนวคิดในเรื่องความคุ้มครองผู้ประกอบการค้าในรูปบริษัทที่มีมาแต่เดิม นอกจากนี้บทบัญญัติในเรื่องบริษัทจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมหลายครั้งซึ่งครั้งสุดท้ายถูกแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 19) พุทธศักราช 2551 และการแก้ไขครั้งนี้ยังไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีต่อเจ้าหนี้ของบริษัทจำกัดแต่อย่างใด

ในเรื่องความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีต่อเจ้าหนี้ของบริษัทจำกัดซึ่งแต่เดิมที่มีความรับผิดจำกัดนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปโดยเห็นได้ชัดเจนที่สุดในปี พ.ศ. 2551 โดยมีการตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

⁴ทิพย์ชนก รัตนโนสถ, คำอธิบายเรียงมาตรา กฎหมายลักษณะห้างหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 209 – 211.

มาตรา 44 “ในกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจซึ่งถูกฟ้องเป็นนิติบุคคล หากข้อเท็จจริงปรากฏว่านิติบุคคลดังกล่าวถูกจัดตั้งขึ้นหรือดำเนินการโดยไม่สุจริต หรือมีพฤติการณ์หรือผลหลอกลวงผู้บริโภครวมหรือมีการยักยอกทรัพย์สินของนิติบุคคลไปเป็นประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และทรัพย์สินของนิติบุคคลมีไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ตามฟ้อง เมื่อคู่ความร้องขอหรือศาลเห็นสมควร ให้ศาลมีอำนาจเรียกหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้นหรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคลหรือผู้รับมอบทรัพย์สินจากนิติบุคคลดังกล่าวเข้ามาเป็นจำเลยร่วม และให้มีอำนาจพิพากษาให้บุคคลเหล่านั้นร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่นิติบุคคลมีต่อผู้บริโภคได้ด้วย เว้นแต่ผู้เหล่านั้นจะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความดังกล่าว หรือในกรณีของผู้รับมอบทรัพย์สินนั้นจากนิติบุคคลจะต้องพิสูจน์ได้ว่าตนได้รับทรัพย์สินมาโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน

ผู้รับมอบทรัพย์สินจากนิติบุคคลตามวรรคหนึ่งให้ร่วมรับผิดชอบไม่เกินทรัพย์สินที่ผู้เหล่านั้นได้รับจากนิติบุคคลนั้น”

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นที่มีผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่ของบริษัทจำกัด

ในเรื่องความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นที่มีผลต่อเจ้าหน้าที่ของบริษัทจำกัดเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับบริษัทที่เป็นนิติบุคคล ผู้ถือหุ้นที่มีความรับผิดชอบที่จำกัด และความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นที่อาจต้องรับผิดชอบร่วมกับบริษัทภายใต้หลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคล ดังนั้นทฤษฎีที่ต้องกล่าวถึงคือ

3.1 ความเป็นนิติบุคคลของบริษัท

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงความหมายของนิติบุคคลและความหมายของความเป็นนิติบุคคลของบริษัท

ในความหมายของนิติบุคคลนั้นได้มีนักกฎหมายหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

เซอร์เฟรเดอริก พอลล็อก (Sir Frederick Pollock) นักกฎหมายชาวอังกฤษกล่าวไว้ว่า “แนวคิดกฎหมายในปัจจุบันนิติบุคคลจะต้องเป็นประธานแห่งสิทธิและหน้าที่ ซึ่งกระทำการแทนโดยบุคคลธรรมดาคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้ อย่างไรก็ตาม นิติบุคคลจะต้องมีลักษณะการดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องหรือสืบเนื่องกัน โดยไม่ยึดหลักอายุไขของบุคคลธรรมดาแต่ประการใด โดยผลของกฎหมายจะต้องมีลักษณะเพื่อปฏิบัติ พันธกิจทางสาธารณะ หรือมีวัตถุประสงค์โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นการยอมรับทั่วไปเพื่อให้เกิดอรรถประโยชน์ต่อสาธารณะหรือผลประโยชน์ร่วมกันอันชอบด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบุคคลธรรมดา”⁵

⁵Sir Frederick Pollock, *First Book of Jurisprudence*, 5th ed. (London : Macmillan & Co., Ltd., 1923), p. 115 อ้างถึงใน ประสิทธิ์ โฆฬกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคล และความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2549), หน้า 5.

เสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ได้ให้ความหมายของนิติบุคคลไว้ดังนี้ “นิติบุคคลที่สมมติขึ้นว่า ไม่ใช่คนจริง ๆ ไม่มีสภาพเหมือนอย่างบุคคลธรรมดา ไม่มีตัวตน ไม่มีชีวิต – จิตใจ บุคคลในกฎหมายนั้น คือ คน ๆ เดียว ฤาฝูงคน ฤาหมู่ทรัพย์ก็ได้ ที่มีอำนาจอันชอบธรรมได้ ฤาจะพูดห้วน ๆ ก็ว่าที่มาเป็นโจทก์ได้ในศาล”⁶

สำหรับความหมายของนิติบุคคลของบริษัทนั้นได้มีนักกฎหมายหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์พิเศษโสภณ รัตนกร ได้อธิบายความหมายของนิติบุคคลไว้ดังนี้ “หลักความเป็นนิติบุคคลของบริษัท คือ ผลที่สำคัญที่สุดของการจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทก็คือ บริษัทจะมีสภาพเป็นนิติบุคคลแยกต่างหากจากผู้ถือหุ้นซึ่งมีผลตามมาในประการอื่น ๆ อีก คือ ผู้ถือหุ้นมีความ รับผิดชอบแยกจากบริษัท ไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้สินของบริษัท ทรัพย์สินของบริษัทก็แยกจากทรัพย์สินของ ผู้ถือหุ้น บริษัทอาจดำเนินคดีในนามของตนเอง และบริษัทอาจมีชีวิตรอยู่ตลอดไป และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือเมื่อมีการแยกผลประโยชน์ของบริษัทและผู้ถือหุ้นออกจากกันแล้ว ผลประโยชน์ของ ผู้ถือหุ้นซึ่งมีอยู่ในบริษัท เช่น หุ้นย่อมโอนได้โดยง่าย”⁷

รองศาสตราจารย์ ภาสกร ชุณหะวัณ ให้ความเห็นว่า “หลักความเป็นนิติบุคคลของบริษัท คือ บริษัทจะมีสภาพเป็นนิติบุคคล ซึ่งอาจฟ้องหรือถูกฟ้องโดยใช้ชื่อของตนเอง มีกรรมสิทธิ์และโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินได้ ทำสัญญาได้ ทำละเมิดหรือประกอบอาชญากรรมได้”⁸

จากการให้ความหมายของนักนิติศาสตร์ในหลาย ๆ ท่านในเรื่องความเป็นนิติบุคคลและความเป็นนิติบุคคลของบริษัท อาจกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้คือหลักความเป็นนิติบุคคลของบริษัทคือ องค์การธุรกิจที่มีการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลโดยมีตัวตนแยกต่างหากจากผู้ถือหุ้น มีสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์แยกต่างหากจากผู้ถือหุ้น

3.2 หลักการจำกัดความรับผิดชอบ

จากแนวคิดที่จะให้ความคุ้มครองผู้ประกอบการค้าในรูปบริษัท หลักความจำกัดความรับผิดชอบนี้เป็นหลักคุ้มครองผู้ถือหุ้นไม่ให้อำนาจผู้ถือหุ้นไม่ต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวในกรณีที่มีปัญหาทางการเงิน เพราะ ผู้ถือหุ้นแต่ละคนจะมีส่วนร่วมรับผิดชอบเพียงเท่าจำนวนที่ตนลงทุนเท่านั้นแม้ว่าในบางประเทศผู้ถือหุ้น

⁶ เล็กเชอร์ของพระเจ้าฟัยซาเฮอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ กรุงเทพมหานคร รวมพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2468 โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, หน้า 14 อ้างถึงใน ประสิทธิ์ โฆวิทกุล, ฟังอ้าง, หน้า 18.

⁷ โสภณ รัตนกร, คำอธิบาย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หุ้นส่วน บริษัท, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพ มหานคร: นิติบรรณาการ, 2551), หน้า 258.

⁸ ภาสกร ชุณหะวัณ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหุ้นส่วนและบริษัท ฉบับพิมพ์ปี พ.ศ. 2539 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 3 มาตรา 1012 – 1273 และตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2534 (กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ, 2539), หน้า 28.

จะต้องรับผิดชอบมากกว่านั้นในบางกรณี แต่เป็นเพียงการรับผิดชอบสูงกว่าส่วนที่ลงทุน ตามจำนวนที่กำหนดไว้ตามกฎหมายเท่านั้น⁹

หลักการจำกัดความรับผิดชอบนี้เป็นหลักการสำคัญของกฎหมายบริษัท ที่ทำให้ผู้ลงทุนกล้าที่จะกระจายการลงทุนในธุรกิจที่หลากหลายโดยไม่ต้องกังวลว่าจะต้องรับผิดชอบเกินกว่าทุนที่ลงทุน¹⁰ และนอกจากนี้บริษัทสามารถระดมทุนได้ง่ายขึ้น ส่งผลให้มีทุนในการประกอบกิจการ

3.3 หลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคล

หลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลนั้นคือหลักการที่สร้างขึ้นโดยกระบวนการพิจารณาของศาลที่ป้องกันพนักงานบริษัท หรือ บริษัทจากความรับผิดชอบในการดำเนินการของบริษัท ที่มีขอบ เช่น เมื่อมีการจัดตั้งบริษัทโดยมีวัตถุประสงค์หลักในการไม่สุจริต นอกลกฤษฎีนี้ถือว่าองค์ประกอบของบริษัทในเรื่องความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นอาจไม่นำมาใช้และกำหนดให้ผู้ถือหุ้น พนักงานบริษัท และกรรมการ รับผิดชอบเป็นส่วนตัวในกรณีของกระทำในนามของบริษัทโดยการฉ้อฉล หรือ กระทำการในนามของบริษัทโดยมิชอบ อย่างไรก็ตาม ศาลอาจพิจารณาไปไกลกว่ากรณีที่จะทำให้ลาย ความฉ้อฉล กระทำโดยมิชอบ หรือ การกระทำที่ไม่ยุติธรรมของบริษัทเท่านั้น¹¹

หลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลนี้เกิดขึ้นจากหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ในประเทศอังกฤษ โดยเกิดขึ้นจากคดี *Salomon V. Salomon & Co. Ltd. (1897) AC 22* ซึ่งผู้ถือหุ้นได้ตั้งบริษัทรับซื้อกิจการของตนและให้ออกหุ้นกู้ชนิดที่มีทรัพย์สินทั้งหมดของบริษัทเป็นประกันชำระหนี้ให้แก่ตนเอง เมื่อบริษัทนั้นล้มละลาย เจ้าหนี้ของบริษัทยังไม่ได้รับชำระหนี้เลย ทั้งไม่อาจบังคับชำระหนี้จากผู้ถือหุ้นคนนั้นด้วย ทั้งที่เขาเป็นผู้ควบคุมกิจการนั้น ทั้งนี้เพราะทรัพย์สินและหนี้สินของบริษัทและผู้ถือหุ้นย่อมแยกจากกัน

⁹ ภาสกร ชุณหะวัณ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหุ้นส่วนและบริษัท ฉบับพิมพ์ปี พ.ศ. 2539 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 3 มาตรา 1012 – 1273 และตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2534, หน้า 29.

¹⁰ ทิพย์ชนก รัตนโนสส, คำอธิบายเรียงมาตรา กฎหมายลักษณะหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 205.

¹¹ *Piercing the corporate veil*. Judicial process whereby court will disregard usual immunity of corporate officers or entities from liability for wrongful corporate activities; e.g. when incorporation exists for sole purpose of perpetrating fraud. The doctrine which holds that the corporate structure with its attendant limited liability of stockholders may be disregarded and personal liability imposed on stockholders, officers and directors in the case of fraud or other wrongful acts done in name of corporation. The court, however, may look beyond the corporate form only from the defeat of fraud or wrong or the remedying of injustice.

Henry Campbell Black, *Black's Law Dictionary*, 6th Ed (St. Paul, Minn.: West Publishing Co., 1990), pp. 1147–1148.

นอกจากนี้มีการใช้หลักความเป็นนิติบุคคลของบริษัทเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดในเรื่องอื่น ๆ เช่นในเรื่องภาษีอากร จนในที่สุดได้เกิดหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคล ซึ่งเป็นหลักการให้ผู้ถือหุ้นรับผิดในบางกรณี

การใช้หลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลของบริษัทในต่างประเทศ ศาลได้อาศัยหลักการในเรื่องต่าง ๆ เช่น ความสุจริต หลักตัวแทน หลักอภีร์ดี หลักความยุติธรรม (*alter ego*) ซึ่งศาลไทยเองอาจนำหลักเรื่องนี้มาใช้ให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้นโดยอาศัยหลักความสุจริตตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 และหลักเรื่องตัวแทนเช่นกัน¹²

หลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลนี้เป็นหลักให้ความคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของบริษัทจำกัดในกรณีที่ผู้ถือหุ้นหรือกรรมการกระทำการโดยใช้หลักความเป็นนิติบุคคลไปในทางที่ไม่สุจริตเอาไรด์เอาเปรียบเจ้าหน้าที่ หลักการนี้ไม่ได้ยกเลิกหลักความเป็นนิติบุคคลและไม่ได้ยกเลิกแนวคิดในการจำกัดความรับผิดของผู้ถือหุ้น แต่หลักการหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลนี้เป็นเพียงหลักยกเว้นหลักความเป็นนิติบุคคลและแนวความคิดในการจำกัดความรับผิดของผู้ถือหุ้นเท่านั้น

4. ความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่ของบริษัทจำกัดในต่างประเทศ

ในเรื่องความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่ของบริษัทจำกัดในต่างประเทศนั้น ผู้เขียนจะกล่าวถึงประเทศในระบบกฎหมายจารีตประเพณี คือประเทศอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกา

4.1 ความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่ของบริษัทจำกัดในประเทศอังกฤษ

ระบบกฎหมายประเทศอังกฤษจะเป็นระบบกฎหมายจารีตประเพณีโดยที่ศาลสูงจะเป็นผู้วางหลักกฎหมายที่จะมาปรับใช้ในแต่ละคดีและมีผลผูกพันให้ผู้พิพากษาในคดีหลังถือตามหลักกฎหมายในคดีก่อนโดยการเทียบเคียงหลักในคำพิพากษาในกรณีที่มีประเด็นแห่งคดีเป็นแบบเดียวกันและใช้พระราชบัญญัติซึ่งเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นบทยกเว้นหลักกฎหมายจารีตประเพณีโดยมุ่งใช้หลักกฎหมายตามคำพิพากษามากกว่า¹³ ดังนั้นในการศึกษาเรื่องความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีต่อเจ้าหน้าที่ของบริษัทจำกัดจึงจำเป็นต้องศึกษาจากคำตัดสินของศาลในแต่ละคดีด้วย

ในประเทศอังกฤษ หลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลเกิดจากคำพิพากษาของศาล โดยศาลจะนำหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลเพื่อให้ผู้ถือหุ้นรับผิดในกรณีที่ผู้ถือหุ้นจัดการบริษัทไปในทางที่ไม่สุจริต เช่น

¹²โสภณ รัตนกร, คำอธิบาย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หุ้นส่วน บริษัท, หน้า 262 – 266.

¹³กิตติศักดิ์ ปรกติ, ความเป็นมา และหลักการใช้นิติวิธี ในระบบ ซิวิลลอว์ และ คอมมอนลอว์, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2551), หน้า 79 – 81.

คดี *Jones v. Lipman* (1962) 1 WLR 832 จำเลยได้เข้าทำสัญญาขายทรัพย์สิน แต่ในขณะนั้นจำเลยได้หาทางที่จะไม่ปฏิบัติตามสัญญาโดยการโอนทรัพย์สินดังกล่าวให้กับบริษัทซึ่งจำเลยเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่และเป็นกรรมการควบคุม Russell J ผู้พิพากษาในคดีนี้ตัดสินให้จำเลยและบริษัทร่วมกันชำระหนี้ให้แก่โจทก์ โดย Russell J ให้เหตุผลว่า “ความเป็นตัวตนของบริษัทที่จำเลยถือหุ้นเป็นหุ่นเชิดหรือเกราะกำบังหรือเป็นสิ่งหลอกลวงในการหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามสัญญาทำขึ้นโดยชอบธรรม”

คดี *Southern V. Watson* (1940) 2All E.R. 439 ผู้ประกอบกิจการหนึ่งได้ขายกิจการของตนให้แก่บริษัทซึ่งตนจัดตั้งขึ้นและเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ โดยมีข้อตกลงกับบริษัทนั้นว่าบริษัทจะทำธุรกิจการค้ากับตนหรือตามที่ตนเห็นชอบก่อนบุคคลอื่น ในคดีนี้ศาลตัดสินว่าผู้ถือหุ้นผู้นี้จะต้องร่วมรับผิดชอบหนี้ของบริษัท เพราะเจ้าของกิจการผู้นี้เป็นผู้ประกอบกิจการค้าขายด้วยตนเองผ่านทางบริษัทซึ่งเปรียบเสมือนเป็นหุ่นเชิดของเขา¹⁴

ในสมัยต่อมาได้มีบทบัญญัติรองรับหลักการนี้หลายมาตราแต่ผู้เขียนจะขอหยิบยกมาเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับความรับผิดของผู้ถือหุ้นเท่านั้น เช่น

ในมาตรา 31 ของ Company Act, 1948 มีผลใช้บังคับในวันที่ 30 มิถุนายน 1948 แก้ไขโดย มาตรา 88 Company Act, 1980 โดยกำหนดในการนี้ที่ผู้ถือหุ้นของบริษัทเอกชนลดจำนวนลงไม่ถึงสองคน หรือผู้ถือหุ้นในบริษัทอื่นใดต่ำกว่าเจ็ดคนและบริษัทยังคงดำเนินธุรกิจต่อไปเป็นเวลาเกินกว่าหกเดือนนับแต่เวลาที่จำนวนผู้ถือหุ้นลดลง กฎหมายมาตรานี้กำหนดให้ผู้ถือหุ้นจะต้องร่วมรับผิดชอบกับบริษัทโดยไม่จำกัดจำนวนในหนี้สินที่บริษัทได้ก่อขึ้น ระหว่างระยะเวลาภายหลังหกเดือนนั้น”¹⁵

¹⁴L.C.B. Gower, *Gower's Principles of Modern Company Law*, ed. L.C.B. Gower and others, 4th Ed. (London: Steven & Sons, 1979), pp. 35-36. อ้างถึงใน ปิติกุล จีระมงคลพาณิชย์, การไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคล [Online], available URL: [www.lawthai.org /read/acharnpitikul6.doc](http://www.lawthai.org/read/acharnpitikul6.doc) 2555 (กันยายน, 2).

¹⁵Companies Act, 1948

31.-- If at any time the number of members of a company is reduced, in the case of a private company, below two, or, in the case, of any other company, below seven, and it carries on business for more than six months while the number is so reduced, every person who is a member of the company during the time that it so carries on business after' those six months and is cognisant of the fact that it is carrying on business with fewer than two members, or seven members, as the case may be, shall be severally liable for the payment of the whole debts of the company contracted during that time, and may be severally sued therefor.

สำหรับในเรื่องความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นที่มีผลกระทบต่อเจ้าหนี้ของบริษัทจำกัดนอกจาก Company Act, 1948 ยังบัญญัติไว้ใน มาตรา 213 ของ Insolvency Act 1986¹⁶ มีผลใช้บังคับในวันที่ 25 กรกฎาคม 1986 ซึ่งเป็นเรื่อง การค้าขายโดยการฉ้อฉล ภายใต้มาตรานี้ถ้าปรากฏต่อศาลว่า “บริษัทที่ประกอบธุรกิจด้วยเจตนาฉ้อฉลเจ้าหนี้ของบริษัท หรือบุคคลอื่น หรือเพื่อวัตถุประสงค์ในการฉ้อฉล” ศาลอาจสั่งว่า “บุคคลผู้ซึ่งเป็นคู่สัญญาที่รู้ข้อเท็จจริงในการทำธุรกิจ ในการจัดการดังกล่าวต้องรับผิดชอบที่จะส่งทรัพย์สินให้กองทรัพย์สินของบริษัทตามที่ศาลเห็นว่าเหมาะสม”¹⁷

นอกจากนี้ในประเทศอังกฤษยังกำหนดโทษทางอาญา สำหรับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกรณีที่บริษัทประกอบการโดยเจตนาฉ้อโกงเจ้าหนี้โดยบัญญัติไว้ใน มาตรา 993 ของ Companies Act, 2006¹⁸ มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2006 โดยถือว่าบุคคลผู้ซึ่งเป็นกรรมการ ผู้ถือหุ้น

¹⁶Insolvency Act 1986

213. -- Fraudulent trading.

(1) *If in the course of the winding up of a company it appears that any business of the company has been carried on with intent to defraud creditors of the company or creditors of any other person, or for any fraudulent purpose, the following has effect.*

(2) The court, on the application of the liquidator may declare that any persons who were knowingly parties to the carrying on of the business in the manner above-mentioned are to be liable to make such contributions (if any) to the company's assets as the court thinks proper.

¹⁷Dov Ohrenstein and Radcliffe Chambers, **Lifting the cooperate veil** [Online], Available URL: <http://www.radcliffechambers.com/articleDocs/374.pdf> 2555 (กันยายน, 2).

¹⁸Companies Act, 2006

993 Offence of fraudulent trading

(1) *If any business of a company is carried on with intent to defraud creditors of the company or creditors of any other person, or for any fraudulent purpose, every person who is knowingly a party to the carrying on of the business in that manner commits an offence.*

(2) *This applies whether or not the company has been, or is in the course of being, wound up.*

(3) *A person guilty of an offence under this section is liable—*

(a) *on conviction on indictment, to imprisonment for a term not exceeding ten years or a fine (or both);*

(b) *on summary conviction—*

(i) *in England and Wales, to imprisonment for a term not exceeding twelve months or a fine not exceeding the statutory maximum (or both);*

(ii) *in Scotland or Northern Ireland, to imprisonment for a term not exceeding six months or a fine not exceeding the statutory maximum (or both).*

บุคคลอื่น ๆ รู้เห็นในการดำเนินการประกอบธุรกิจโดยมีเจตนาฉ้อโกงเจ้าหนี้กระทำความผิดฐานประกอบการค้าโดยการฉ้อโกง

4.2 ความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีผลกระทบต่อเจ้าหนี้ของบริษัทจำกัดในประเทศสหรัฐอเมริกา

ระบบกฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกาจะเป็นระบบกฎหมายจารีตประเพณีเช่นเดียวกับประเทศอังกฤษดังนั้นการศึกษาความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีต่อเจ้าหนี้ของบริษัทจำกัดนั้นจะต้องพิจารณาจากหลักในคำพิพากษาของศาลเช่นเดียวกัน

ตามหลักกฎหมายบริษัทในประเทศสหรัฐอเมริกาการจำกัดความรับผิดขององค์กรธุรกิจในรูปแบบบริษัท เป็นสิ่งดึงดูดนักลงทุนโดยทั่วไปในการเลือกประกอบธุรกิจเป็นอย่างมาก ความเป็นนิติบุคคลบริษัทมีสถานะแตกต่างหากจากผู้ถือหุ้น ในบางกรณีศาลอาจไม่คำนึงถึงหลักความเป็นนิติบุคคลของบริษัท ทฤษฎีที่มีลักษณะพิเศษนี้เรียกว่า “หลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคล” นั้นเอง¹⁹

ในบางพฤติการณ์ หลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลอาจนำมาใช้และผู้ถือหุ้นอาจต้องรับผิดในหนี้ของบริษัทถ้าผู้ถือหุ้นไม่คำนึงว่าบริษัทคือตัวตนที่แยกต่างหากจากตัวผู้ถือหุ้น เช่นการที่ผู้ถือหุ้นนำทรัพย์สินของตนและของบริษัทมารวมกันหรือผู้ถือหุ้นใช้บริษัทดำเนินธุรกิจโดยมีวัตถุประสงค์ในการฉ้อฉล²⁰

ในคดี *Laya v. Erin Homes, Inc.* 352 S.E.2d 93, 97 (W. Va. 1986) ศาลได้วางหลักเกณฑ์พฤติการณ์ที่ศาลอาจนำมาประกอบการพิจารณาถึง 19 ลักษณะ โดยศาลจะนำพฤติการณ์ต่าง ๆ นี้มาพิจารณาประกอบกันโดยรวม แล้วพิจารณาว่าการนำหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลมาใช้กับคดีจะทำให้เกิดความเป็นธรรมหรือไม่ โดยพฤติการณ์มีดังต่อไปนี้²¹

1. การผสมผสานระหว่างเงินและทรัพย์สินของผู้ถือหุ้นและบริษัท
2. การนำเงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นไปใช้ เพื่อวัตถุประสงค์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับกิจการบริษัท
3. การละเลยไม่ดำเนินการตามแบบพิธีของบริษัทที่จำเป็นสำหรับการออกหรือเข้าซื้อหุ้น
4. มีการแสดงข้อเท็จจริงต่อบุคคลภายนอก แสดงให้เห็นว่าตนเองจะรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวในหนี้ของบริษัท
5. การไม่จัดทำรายงานการประชุมหรือบันทึกรายการการที่จำเป็นของบริษัท

¹⁹Cavico j. Frank and Mujtaba, *Business law for the Entrepreneur and Manager* (Florida: ILEAD Academy, LLC, 2008), p. 148.

²⁰Von RA Dr. Gero Pfeiffer and Dr. Sven Timmerbeil, *US-American Company Law – An Overview*, [Online], available URL: www.zjs-online.com/dat/artikel/2008_6_122_2555 (กันยายน, 2).

²¹สรวิศ ลิ้มปริงซี่, “สัมผัสคดีต่างประเทศ: เจาะผ่านนิติบุคคล (Piercing the corporate veil) (2),” *จุลพาท* 2, 56 (พฤษภาคม-สิงหาคม, 2552): 184-188.

6. การจัดการกรรมสิทธิ์ในลักษณะที่เหมือนกันในนิติบุคคลมากกว่าหนึ่งแห่ง
 7. บุคคลที่ทำหน้าที่กรรมการและพนักงานบริษัทที่รับผิดชอบในการควบคุมและจัดการนิติบุคคลมากกว่าสองแห่ง เช่น หุ้นส่วน ผู้ถือกรรมสิทธิ์คนเดียว และบริษัทที่ถือกรรมสิทธิ์และจัดการโดยบุคคลกลุ่มเดียวกัน
 8. การจัดสรรเงินทุนที่ไม่เพียงพอต่อการดำเนินกิจการ เมื่อคำนึงถึงความเสี่ยง ที่จะเกิดจากกิจการของบริษัท
 9. การไม่ปรากฏว่าบริษัทมีทรัพย์สินของตนเองโดยเฉพาะ
 10. การใช้บริษัทในฐานะเป็นเพียง “เปลือก” หรือ “เครื่องมือ” ในการประกอบกิจการหรือกิจการบางลักษณะของผู้ถือหุ้นหรือของบริษัทอีกบริษัทหนึ่ง
 11. การที่บุคคลใดคนหนึ่งหรือสมาชิกในครอบครัวหนึ่งเป็นผู้ถือหุ้นทั้งหมดของบริษัท
 12. การที่บริษัทและผู้ถือหุ้นใช้สำนักงานหรือสถานประกอบกิจการแห่งเดียวกัน
 13. การที่บริษัทและผู้ถือหุ้นว่าจ้างพนักงานหรือทนายความคนเดียวกัน
 14. การปกปิดหรือแสดงข้อความอันเป็นเท็จเกี่ยวกับบุคคลที่ถือกรรมสิทธิ์ การจัดการส่วนได้เสียทางการเงินในบริษัท และการปกปิดเกี่ยวกับกิจกรรมทางธุรกิจส่วนตัวของผู้ถือหุ้น
 15. การไม่คำนึงถึงแบบพิธีทางกฎหมายและการไม่รักษาความสัมพันธ์ในลักษณะที่ทำให้เห็นว่านิติบุคคลหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมีสถานะที่เท่าเทียมกัน
 16. การใช้สถานะความเป็นนิติบุคคลเป็นเครื่องมือในการจัดหาลูกจ้าง บริการหรือสินค้าสำหรับบุคคลอีกคนหนึ่งหรือนิติบุคคลอีกรายหนึ่ง
 17. การที่ผู้ถือหุ้นนำทรัพย์สินของบริษัทออกไปใช้ หรือการโอนไปเป็นของผู้ถือหุ้นหรือของอีกบุคคลหรือนิติบุคคลอีกรายหนึ่ง ในลักษณะที่ทำให้เจ้าหนี้ของบริษัทเสียประโยชน์ หรือการจัดแจงทรัพย์สินและหนี้สินระหว่างบริษัทที่เกี่ยวข้อง ในลักษณะที่ทำให้ทรัพย์สินอยู่ในบริษัทหนึ่ง และให้หนี้สินอยู่อีกบริษัทหนึ่ง
 18. การที่บริษัททำสัญญากับอีกบุคคลหนึ่งโดยมีเจตนาที่จะหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญา โดยอาศัยสถานะความเป็นนิติบุคคล หรือการใช้สถานะความเป็นนิติบุคคล เป็นกลไกในการดำเนินธุรกรรมที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย
 19. การก่อตั้งบริษัทและการใช้บริษัทเพื่อรับโอนหนี้ที่มีอยู่ของนิติบุคคลอีกรายหนึ่ง
- คดี *United States V. Milwaukee Refrigerator Transit Co. (1905) 142 Fed. 247*
- บริษัทขนส่งสินค้าโดยรถไฟไม่อาจรับเงินส่วนลดค่าธรรมเนียมค่าใช้จายจากบริษัทรถไฟโดยชอบด้วยกฎหมาย บริษัทดังกล่าวจึงตั้งบริษัทขึ้นอีกบริษัทหนึ่งอันมีลักษณะเป็นบริษัทลูกเพื่อรับเงินค่าทดแทนดังกล่าวแทนตน บริษัทที่ตั้งขึ้นนี้และบริษัทแรกมีเจ้าของผู้ถือหุ้นและถูกควบคุมโดยบุคคลคนเดียวกันดังนี้ศาลจะใช้หลักการไม่คำนึงสภาพนิติบุคคลของบริษัทโดยพิจารณาไปถึงบรรดาผู้ถือหุ้นของบริษัทนั้น และพิจารณาผ่านผู้ถือหุ้นของบริษัทหลังไปยังบริษัทแรกที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังและถือว่า

การจ่ายเงินคืนให้บริษัทหลังก็ไม่ชอบด้วยกฎหมายเช่นกันเสมือนกับการจ่ายเงินให้บริษัทแรกนอกจากนั้นศาลยังตัดสินว่าบริษัทจะถูกพิจารณาว่าเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายโดยทั่วไป แต่ถ้าเมื่อใดมีการใช้สภาพนิติบุคคลของบริษัทโดยเจตนาที่จะต่อต้านประโยชน์สาธารณะ ก่อให้เกิดความอยุติธรรมกระทำการฉ้อโกง ฉ้อฉล กฎหมายจะถือว่าบริษัทเป็นเพียงการรวมกันของกลุ่มบุคคล นั่นคือ ศาลจะไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลของบริษัทเมื่อมีการใช้สภาพนิติบุคคลของบริษัทเป็นเครื่องกำบังสำหรับการฉ้อโกง ฉ้อฉล หรือการกระทำที่ไม่ถูกต้องอื่นใด²²

5. ความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่ของบริษัทจำกัดในประเทศไทย

ความรับผิดของผู้ถือหุ้นในประเทศไทยนั้นหลักการเดียวกับในต่างประเทศคือ ผู้ถือหุ้นมีการจำกัดความรับผิดตามหลักการในเรื่องการจำกัดความรับผิดซึ่งเห็นได้จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา 1096 “อันว่าบริษัทจำกัดนั้น คือบริษัทประเภทซึ่งตั้งขึ้นด้วยแบ่งทุนเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่า ๆ กัน โดยมีผู้ถือหุ้นต่างรับผิดจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ”

สำหรับเจ้าหน้าที่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่เข้าทำสัญญากับบริษัท หากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นเจ้าหน้าที่จะฟ้องร้องให้บริษัทรับผิดในหนี้สินได้เต็มจำนวน แต่จะเรียกให้ผู้ถือหุ้นในบริษัทจำกัดร่วมรับผิดกับบริษัทได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ว่า ผู้ถือหุ้นได้ส่งเงินค่าหุ้นครบมูลค่าของหุ้นแล้วหรือไม่หากผู้ถือหุ้นส่งใช้เงินครบมูลค่าหุ้นแล้ว เจ้าหน้าที่ของบริษัทย่อมไม่ได้รับชำระหนี้ได้เต็มจำนวน

ในประเทศไทยเองได้มีกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่นำหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลมาบัญญัติไว้ เช่น พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 มาตรา 258 มาตรา 258 (3) (4)²³ พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542 มาตรา 4 (3), (4), พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 มาตรา 18, 19 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 44 แต่ผู้เขียนจะกล่าวเฉพาะพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เท่านั้น

เดิมก่อนที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จะใช้บังคับศาลไทยก็เคยพิจารณาพิพากษาคดีโดยใช้หลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลของบริษัทโดยพิพากษาให้ผู้ถือหุ้นร่วมรับผิดกับบริษัททั้งในด้านนิติกรรมสัญญาและละเมิด หรือปฏิเสธสิทธิของผู้ถือหุ้น ในกรณีที่ผู้ถือหุ้นตั้งบริษัทขึ้นโดยไม่สุจริต ใช้บริษัทเป็นหุ่นเชิด หรือผู้ถือหุ้นแสดงให้เห็นว่าผู้ถือหุ้นกับบริษัท

²²ปิติกุล จีระมงคลพาณิชย์, การไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคล [Online], available URL: www.lawthai.org/read/acharnpitikul6.doc 2555 (กันยายน, 2).

²³นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ, หลักกฎหมาย ห้างหุ้นส่วน บริษัทจำกัด และบริษัทมหาชนจำกัด (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2555), หน้า 171 -172.

เป็นบุคคลคนเดียวกันซึ่งอาศัยหลักสุจริตตาม มาตรา 5 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 3119/2526 และคำพิพากษาฎีกาที่ 1560/2527 ซึ่งมีข้อเท็จจริงคล้ายกัน คือ โจทก์เป็นบริษัทผู้ถือหุ้นในบริษัทในเครือ ให้ลูกค้ากู้ยืมเงินซื้อหุ้นของบริษัทโจทก์เอง เป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมาย โจทก์จึงให้จำเลยกู้ยืมเงินจากบริษัทในเครือแทน เท่ากับว่าโจทก์เองเป็นผู้ให้จำเลยกู้ยืมเงินไปซื้อหุ้นของบริษัทโจทก์และจำเลยต้องจำนำหุ้นไว้แก่บริษัทในเครือเพื่อเป็นประกันเงินที่โจทก์ท่ตรงจ่ายโดยโจทก์เป็นผู้ยึดถือหุ้นนั้นไว้ จึงมีผลเท่ากับว่าโจทก์รับเอาหุ้นของบริษัทโจทก์ไว้เป็นประกันอันเป็นการฝ่าฝืนประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1143 จึงตกเป็นโมฆะ โจทก์จะอ้างเป็นมูลเรียกร้องให้จำเลยชดใช้เงินดังกล่าวหาได้ไม่ ซึ่งถือว่าบริษัทโจทก์และบริษัทในเครือเป็นเสมือนบุคคลคนเดียวกัน

คำพิพากษาฎีกาที่ 273/2529 โดยศาลพิพากษาให้บริษัทเดิมรับผิดชอบร่วมกับบริษัทใหม่ซึ่งเป็นกิจการเดียวกัน มีอาจถือว่าเป็นบุคคลต่างกัน หรือจำเลยจะอ้างว่าบริษัทเดิมและบริษัทใหม่มีความเป็นนิติบุคคลต่างหากจากกันเพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบตามกฎหมายแรงงานที่จำเลยมีต่อโจทก์เป็นลูกจ้างไม่ได้²⁴

นอกจากหลักสุจริตแล้วศาลยังอาศัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องตัวการตัวแทนตามมาตรา 797 มาปรับใช้กับกรณีนี้ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 1730/2512 โดยศาลฎีกาพิพากษาให้กรรมการร่วมรับผิดชอบกับบริษัทในฐานะที่กรรมการใช้บริษัทกระทำการเป็นตัวแทน ซึ่งแนวคำพิพากษาฎีกานี้อาจนำมาปรับใช้กับผู้ถือหุ้นได้

เมื่อพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ใช้บังคับ หลักการจำกัดความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นได้เปลี่ยนแปลงไปและมีการนำหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลมาใช้บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

มาตรา 44 “ในคดีที่ผู้ประกอบธุรกิจซึ่งถูกฟ้องเป็นนิติบุคคล หากข้อเท็จจริงปรากฏว่านิติบุคคลดังกล่าวถูกจัดตั้งขึ้นหรือดำเนินการโดยไม่สุจริต หรือมีพฤติการณ์ฉ้อฉลหลอกลวงผู้บริโภคหรือมีการยักยอกทรัพย์สินของนิติบุคคลไปเป็นประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และทรัพย์สินของนิติบุคคลมีไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ตามฟ้อง เมื่อคู่ความร้องขอหรือศาลเห็นสมควร ให้ศาลมีอำนาจเรียกหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้นหรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคลหรือผู้รับมอบทรัพย์สินจากนิติบุคคลดังกล่าวเข้ามาเป็นจำเลยร่วม และให้มีอำนาจพิพากษาให้บุคคลเหล่านั้นร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่นิติบุคคลมีต่อผู้บริโภคได้ด้วย เว้นแต่ผู้นั้นจะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความดังกล่าว หรือในกรณีของผู้รับมอบทรัพย์สินนั้นจากนิติบุคคลจะต้องพิสูจน์ได้ว่าตนได้รับทรัพย์สินมาโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน

²⁴โสภณ รัตนกร, คำอธิบาย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หุ้นส่วน บริษัท, หน้า 264 – 265.

ผู้รับมอบทรัพย์สินจากนิติบุคคลตามวรรคหนึ่งให้ร่วมรับผิดชอบไม่เกินทรัพย์สินที่ผู้นั้นได้รับจากนิติบุคคลนั้น”

จากมาตรา 44 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 นี้ทำให้เห็นได้ว่าศาลมีอำนาจเรียกผู้ถือหุ้นของนิติบุคคลเข้ามาเป็นจำเลยร่วม และให้มีอำนาจพิพากษาให้บุคคลเช่นนั้นร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่นิติบุคคลมีต่อเจ้าหนี้ผู้บริโภคได้ด้วย หากปรากฏข้อเท็จจริงที่อย่างใดอย่างหนึ่งคือ

1. นิติบุคคลดังกล่าวถูกจัดตั้งขึ้นหรือดำเนินการโดยไม่สุจริต
2. มีพฤติการณ์ฉ้อฉลหลอกลวงผู้บริโภค
3. มีการยักยอกทรัพย์สินของนิติบุคคลไปเป็นประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และทรัพย์สินของนิติบุคคลมีไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ตามฟ้อง

นอกจากนี้มาตรา 44 ยังกำหนดให้ผู้ถือหุ้นเป็นผู้มีภาระการพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดดังกล่าว ซึ่งเป็นความสะดวกในการดำเนินคดีแก่เจ้าหนี้

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มาตรา 44 นี้ไม่ได้ยกเลิกหลักการจำกัดความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีต่อเจ้าหนี้ของบริษัทจำกัดแต่อย่างใดพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 เป็นกฎหมายพิเศษใช้บังคับกับคดีผู้บริโภครเท่านั้นดังนั้นหลักความจำกัดความรับผิดของผู้ถือหุ้นในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังคงใช้บังคับอยู่

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ฉบับนี้ไม่ได้นำหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลมาใช้กับผู้ถือหุ้นทุกกรณี เพราะข้อพิพาทระหว่างเจ้าหนี้และบริษัทจำกัดที่จะนำมาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ใช้บังคับได้นั้นต้องเป็น “คดีผู้บริโภคร” ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 โดยที่เจ้าหนี้ที่จะได้รับความคุ้มครองต้องเป็น “ผู้บริโภคร”²⁵ ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคร หรือเป็น “ผู้เสียหาย” ตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยเท่านั้น

²⁵พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

“คดีผู้บริโภคร” หมายความว่า

- (1) คดีแพ่งระหว่างผู้บริโภครหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภครตามมาตรา 19 หรือตามกฎหมายอื่น กับผู้ประกอบการธุรกิจซึ่งพิพาทกันเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ
- (2) คดีแพ่งตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย
- (3) คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกันกับคดีตาม (1) หรือ (2)
- (4) คดีแพ่งที่มีกฎหมายบัญญัติให้ใช้วิธีพิจารณาตามพระราชบัญญัตินี้

“ผู้บริโภคร” หมายความว่า ผู้บริโภครตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภครและให้หมายความรวมถึงผู้เสียหายตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยด้วย

ผู้บริโภคมตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคผู้บริโภคในที่นี้หมายถึงผู้บริโภคมตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522²⁶ ซึ่งหมายถึงผู้ซื้อหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจหรือผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือการชักชวนจากผู้ประกอบธุรกิจเพื่อให้ซื้อสินค้าหรือรับบริการและหมายความรวมถึงผู้ใช้สินค้าหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจโดยชอบ แม้มิได้เป็นผู้เสียค่าตอบแทนก็ตาม²⁷

ผู้เสียหายตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยนั้น หมายถึงผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551²⁸ ซึ่งหมายถึงผู้ได้รับความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย และคำว่าสินค้าที่ไม่ปลอดภัย คือ สินค้าที่ก่อหรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นได้ไม่ว่าจะเป็นเพราะเหตุจากความบกพร่องในการผลิตหรือการออกแบบ หรือไม่ได้กำหนดวิธีใช้ วิธีเก็บรักษา คำเตือน หรือข้อมูลเกี่ยวกับสินค้า หรือกำหนดไว้แต่ไม่ถูกต้องหรือไม่ชัดเจนตามสมควร ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงสภาพของสินค้า รวมทั้งลักษณะการใช้งานและการเก็บรักษาตามปกติธรรมดาของสินค้าอันพึงคาดหมายได้²⁹

²⁶“พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522,” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 96 ตอนที่ 72 ฉบับพิเศษ (4 พฤษภาคม 2522): 20.

²⁷พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

“ซื้อ” หมายความว่ารวมถึงเช่า เช่าซื้อ หรือได้มาไม่ว่าด้วยประการใด ๆ โดยให้ค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่น

“บริการ” หมายความว่า การรับจัดทำกรงาน การให้สิทธิใด ๆ หรือการให้ใช้หรือให้ประโยชน์ในทรัพย์สินหรือกิจการใด ๆ โดยเรียกค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อื่นแต่ไม่รวมถึงการจ้างแรงงานตามกฎหมายแรงงาน

“ผู้บริโภค” หมายความว่าผู้ซื้อหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจหรือผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือการชักชวนจากผู้ประกอบธุรกิจเพื่อให้ซื้อสินค้าหรือรับบริการและหมายความรวมถึงผู้ใช้สินค้าหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจโดยชอบ แม้มิได้เป็นผู้เสียค่าตอบแทนก็ตาม

²⁸“พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551,” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 125 ตอนที่ 36 ก (20 กุมภาพันธ์ 2551): 17.

²⁹พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“ผู้เสียหาย” หมายความว่า ผู้ได้รับความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

“สินค้าที่ไม่ปลอดภัย” หมายความว่า สินค้าที่ก่อหรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นได้ไม่ว่าจะเป็นเพราะเหตุจากความบกพร่องในการผลิตหรือการออกแบบ หรือไม่ได้กำหนดวิธีใช้ วิธีเก็บรักษา คำเตือน หรือข้อมูลเกี่ยวกับสินค้า หรือกำหนดไว้แต่ไม่ถูกต้องหรือไม่ชัดเจนตามสมควร ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงสภาพของสินค้า รวมทั้งลักษณะการใช้งานและการเก็บรักษาตามปกติธรรมดาของสินค้าอันพึงคาดหมายได้

สำหรับเจ้าหนี้ที่ไม่เป็นผู้บริโภครวมพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 เช่น เจ้าหนี้ที่ไม่เป็นผู้ประกอบการขายที่ดินให้กับบริษัทเพื่อประกอบกิจการ หรือเจ้าหนี้ผู้เป็นเกษตรกรขายผลผลิตเกษตรกรรมให้แก่บริษัทพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อไปขายต่อ³⁰ เป็นต้น หากเจ้าหนี้ผู้ขายที่ดินได้ส่งมอบที่ดินให้กับบริษัท หรือ เจ้าหนี้ผู้เป็นเกษตรกรได้ส่งมอบผลผลิตให้กับบริษัทพ่อค้าคนกลาง ย่อมไม่เป็นคดีผู้บริโภคเพราะทั้งสองกรณีเจ้าหนี้ไม่ใช่ผู้บริโภค กล่าวคือเจ้าหนี้ไม่ได้เป็นผู้ซื้อจากผู้ประกอบการกับทั้งไม่ใช่ผู้ประกอบการหากเจ้าหนี้ผู้ขายที่ดินหรือเจ้าหนี้ผู้เป็นเกษตรกรฟ้องเรียกให้ชำระราคาสินค้า ก็จะนำพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาบังคับไม่ได้

ในส่วนกรณีที่เจ้าหนี้ที่ไม่ได้เป็นผู้เสียหายตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ยกตัวอย่างในคดีละเมิดที่มีการฟ้องบริษัทเป็นจำเลย แต่ความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย เช่นบริษัทหนังสือพิมพ์ละเมิดเจ้าหนี้โดยการกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความอันฝ่าฝืนต่อความจริงทำให้เจ้าหนี้เสียหาย³¹ ดังนี้ จะนำพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาบังคับไม่ได้เช่นกัน

เจ้าหนี้เหล่านี้ต้องหวนกลับไปใช้สิทธิเรียกร้องประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และดำเนินคดีโดยใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งหากปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้ถือหุ้นได้ชำระเงินครบมูลค่าหุ้นแล้ว และยังได้จัดตั้งบริษัทขึ้นหรือดำเนินการโดยไม่สุจริต มีพฤติการณ์ฉ้อฉลหลอกลวง หรือมีการยกย้ายถ่ายเททรัพย์สินของบริษัทไปเป็นประโยชน์ของผู้ถือหุ้นเอง ทำให้ทรัพย์สินของบริษัทมีไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ซึ่งการการพิสูจน์ในเรื่องนี้จะตกอยู่แก่ฝ่ายเจ้าหนี้ตามมาตรา 84/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง³² เพราะฝ่ายผู้ถือหุ้นได้ประโยชน์จากข้อสันนิษฐาน³³ตามมาตรา 6 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์³⁴ หากว่าเจ้าหนี้ไม่อาจพิสูจน์ได้ เจ้าหนี้อาจไม่ได้รับชำระหนี้เต็มจำนวน

³⁰ธานีศ เกศวพิทักษ์, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: พลสยาม พรินต์ (ประเทศไทย), 2551), หน้า 15-16.

³¹ธานีศ เกศวพิทักษ์, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค, หน้า 24.

³²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำคู่ความของตน ให้คู่ความฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น แต่ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายหรือมีข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใดคู่ความฝ่ายนั้น ต้องพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งกาที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว.

³³จรัญ ภัคดิธานกุล, กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: หจก.จิรรัชการ พิมพ์, 2551), หน้า 181.

³⁴ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 6 ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า บุคคลทุกคนกระทำการโดยสุจริต.

สาเหตุที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ไม่ได้บัญญัติครอบคลุมถึงเจ้าหน้าที่ไม่ใช่ผู้บริโภคหรือเจ้าหน้าที่ที่ไม่ได้เป็นผู้เสียหายตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย เพราะว่าต้องการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคส่งเสริมให้ผู้ประกอบธุรกิจหันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการให้ดียิ่งขึ้นซึ่งคุ้มครองผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ³⁵ ต่างจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่คุ้มครองสิทธิของแต่ละบุคคลเฉพาะรายไม่ว่าจะคุ้มครองผู้ถือหุ้นโดยการจำกัดความรับผิด หรือคุ้มครองเจ้าหน้าที่โดยหลักสุจริตหรือหลักอื่น ๆ

ดังนั้น มาตรา 44 ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 จึงยังไม่สามารถแก้ปัญหาการจัดตั้งบริษัทไม่สุจริตหรือพฤติการณ์ฉ้อฉลของผู้ถือหุ้นได้ทุกกรณี นอกจากนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ไม่ได้บัญญัติถึงเรื่องความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีต่อเจ้าหน้าที่ของบริษัทจำกัดไว้เป็นหลักทั่วไป ในปัจจุบันปัญหาเรื่องนี้คงอาศัยเพียงหลักสุจริตทั่วไปหรือหลักตัวการตัวแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกอบกับการนำสืบของโจทก์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเท่านั้น

6. เปรียบเทียบความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่ของบริษัทจำกัดตามกฎหมายของประเทศไทย ประเทศอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกา

ความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่ของบริษัทจำกัดในประเทศไทยนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติให้ผู้ถือหุ้นรับผิดจำกัดตามมาตรา 1096 แต่ไม่ได้บัญญัติถึง ความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีต่อเจ้าหน้าที่ของบริษัทจำกัดในกรณีที่ผู้ถือหุ้นจัดตั้งบริษัทขึ้นหรือดำเนินการโดยไม่สุจริต มีพฤติการณ์ฉ้อฉลหลอกลวงเจ้าหน้าที่ หรือมีการยักยอกถ่ายเททรัพย์สินของบริษัทไปเป็นประโยชน์ของผู้ถือหุ้นเอง ทำให้ทรัพย์สินของบริษัทมีไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหน้าที่ได้ โดยเฉพาะและในการแก้ปัญหาเรื่องนี้ศาลไทยได้อาศัยหลักสุจริตและหลักตัวการตัวแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ส่วนความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่ของบริษัทจำกัดกลับถูกบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นกฎหมายพิเศษที่คุ้มครองแต่เฉพาะผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 เท่านั้น ไม่ได้คุ้มครองเจ้าหน้าที่ของบริษัทจำกัดเป็นการทั่วไป

ความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่ของบริษัทจำกัดในประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกานั้นหลักกฎหมายที่มาจากคำพิพากษาของศาลรวมทั้งบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรส่วนใหญ่จะให้ความคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของบริษัทจำกัดในกรณีที่ผู้ถือหุ้นจัดตั้งบริษัทขึ้น

³⁵หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551.

หรือดำเนินการโดยไม่สุจริต มีพฤติการณ์ฉ้อฉลหลอกลวงเจ้าหนี้ หรือมีการยักยอกถ่ายเททรัพย์สินของบริษัทไปเป็นประโยชน์ของผู้ถือหุ้นเอง ทำให้ทรัพย์สินของบริษัทไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้โดยศาลจะให้การคุ้มครองไว้เป็นรายกรณีแล้วแต่ข้อเท็จจริงในแต่ละคดีซึ่งมีผลทำให้ศาลสามารถใช้คุ้มครองเจ้าหนี้ของบริษัทจำกัดได้ไม่เฉพาะแต่ผู้บริโศกตั้งเช่นกฎหมายไทย นอกจากนี้ในประเศอังกฤษยังกำหนดโทษทางอาญาสำหรับบุคคลที่ดำเนินธุรกิจ在公司โดยเจตนาฉ้อโกงเจ้าหนี้ เช่นผู้ถือหุ้น แต่ในประเทศไทยมาตรา 44 ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศก พ.ศ. 2551 บัญญัติให้ผู้ถือหุ้นรับผิดชอบในหนี้ทางแพ่งเท่านั้น

สิ่งที่เหมือนกันในเรื่องความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีผลกระทบต่อเจ้าหนี้ของบริษัทจำกัดของประเทศไทย ประเทศอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกา คือ หลักกฎหมายในคำพิพากษาต่าง ๆ ที่ให้ผู้ถือหุ้นร่วมรับผิดชอบโดยหลักสุจริต และหลักกฎหมายในเรื่องตัวการตัวแทน

7. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากหลักความเป็นนิติบุคคลของบริษัทที่สภาพบุคคล สิทธิ หน้าที่แตกต่างหากจากผู้ถือหุ้น และในเรื่องการจำกัดความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1096 นั้นหากผู้ถือหุ้นจัดตั้งบริษัทขึ้นเพื่อประกอบธุรกิจโดยไม่สุจริต มีพฤติการณ์ฉ้อฉลหลอกลวง หรือมีการยักยอกถ่ายเททรัพย์สินของบริษัทไปเป็นประโยชน์ของผู้ถือหุ้นเอง ทำให้ทรัพย์สินของบริษัทไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้จะอาจไม่ได้รับชำระหนี้เต็มจำนวน และโดยที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องของบริษัทจำกัดไม่มีบทบัญญัติแก้ปัญหาเรื่องความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีต่อเจ้าหนี้ของบริษัทจำกัดไว้เป็นหลักทั่วไป การแก้ปัญหาเรื่องความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีต่อเจ้าหนี้ของบริษัทจำกัดในแต่ละคดีศาลอาจอาศัยเรื่องหลักสุจริตหรือหลักตัวการตัวแทนประกอบกับการนำสืบของโจทก์พิจารณา ซึ่งไม่สามารถแก้ปัญหาได้ตลอดทุกกรณี ต่างจากในประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาที่หลักกฎหมายจากคำพิพากษาในคดีก่อน ๆ ซึ่งเป็นแนวบรรทัดฐานและผูกพันผู้พิพากษาในคดีหลังถือตาม

แม้ในปัจจุบันมาตรา 44 ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศก พ.ศ. 2551 ที่บัญญัติเรื่องความรับผิดของผู้ถือหุ้นของที่มีต่อเจ้าหนี้ของบริษัทจำกัดไว้โดยใช้หลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคล แต่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศก พ.ศ. 2551 นี้ใช้บังคับกับคดีผู้บริโศกเท่านั้น ไม่ครอบคลุมถึงเจ้าหนี้ของบริษัทจำกัดที่ไม่ใช่ผู้บริโศกเนื่องจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศก พ.ศ. 2551 ฉบับนี้มีเจตนารมณ์คุ้มครองระบบเศรษฐกิจโดยรวม

ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีต่อเจ้าหนี้ของบริษัทจำกัดไว้เป็นหลักทั่วไป และปัญหาที่กฎหมายเฉพาะไม่ได้บัญญัติเรื่องความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีต่อเจ้าหนี้ของบริษัทจำกัดไว้โดยครอบคลุม ผู้เขียนมีความเห็นว่าควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โดยให้ผู้ถือหุ้นร่วมรับผิดชอบในหนี้กับบริษัทจำกัดในกรณีที่ผู้ถือหุ้น

จัดตั้งบริษัทขึ้นเพื่อประกอบธุรกิจโดยไม่สุจริต มีพฤติการณ์ฉ้อฉลหลอกลวง หรือมีการยักย้ายถ่ายเททรัพย์สินของบริษัทไปเป็นประโยชน์ของผู้ถือหุ้นเอง ทำให้ทรัพย์สินของบริษัทมีไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เท่านั้น ไม่ใช่ทุกกรณีเพราะจะเป็นการทำลายหลักความเป็นนิติบุคคล และหลักการจำกัดความรับผิดซึ่งเป็นหลักสำคัญของกฎหมายบริษัท

ในการแก้ไขนี้ควรอาศัยหลักมาตรา 44 ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ประกอบกับหลักกฎหมายในเรื่องหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลของบริษัท ประเทศอังกฤษและหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลจากหลักเกณฑ์ในคดี *Laya v. Erin Homes, Inc.* ของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นแนวทาง ทั้งนี้เพื่อให้ประเทศไทยมีกฎหมายในเรื่องความรับผิดของผู้ถือหุ้นที่มีต่อเจ้าหนี้ของบริษัทจำกัด ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นกฎหมายในหลักทั่วไป

บรรณานุกรม

- กิตติศักดิ์ ปรกติ. ความเป็นมา และหลักการใช้นิติวิธี ในระบบ ซิวิลลอว์ และ คอมมอนลอว์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2551.
- จรัญ ภัคดิธนากุล. กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: หจก. จีรรัชการพิมพ์, 2551.
- ทิพย์ชนก รัตนโนสธ. คำอธิบายเรียงมาตรา กฎหมายลักษณะห้างหุ้นส่วนและบริษัท. พิมพ์ครั้งที่ 5 (แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.
- ธานีศ เกศพิทักษ์. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: พลสยาม พรินติ้ง (ประเทศไทย). 2551.
- นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ. หลักกฎหมาย ห้างหุ้นส่วน บริษัทจำกัด และบริษัทมหาชนจำกัด. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2555.
- ประสิทธิ์ โสวิไลกุล. คำอธิบาย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติบุคคล และความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2549.
- ปิตักุล จีระมงคลพาณิชย์. การไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคล [Online]. Available URL: <http://www.lawthai.org/read/acharnpitikul6.doc>, 2012 (กันยายน, 2).
- พิมพ์ใจ รื่นเริง. กระบวนวิชาพาณิชย์เปรียบเทียบ LA 726 หลักสูตรนิติศาสตร์มหาบัณฑิต ภาคพิเศษ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- ภาสกร ชุนทอไร. คำอธิบายกฎหมายลักษณะหุ้นส่วนและบริษัท ฉบับพิมพ์ปี พ.ศ. 2539 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 3 มาตรา 1012–1273 และตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2534. กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ, 2539.
- โสภณ รัตนกร. คำอธิบาย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หุ้นส่วน บริษัท. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณาการ, 2551.
- สรวิศ ลิ้มปริงซี่. “ล้มผัดคดีต่างประเทศ: เจาะผ่านนิติบุคคล (Piercing the corporate veil) (2).” *คุลพาท* 56, 2 (พฤษภาคม–สิงหาคม, 2552): 184–188.
- Frank, Cavico j. and Mujtaba, Bahaudin G. *Business law for the Entrepreneur and Manager*. Florida: ILEAD Academy, LLC, 2008.
- Garner, Bryan A. and Etc. *Black’s Law Dictionary* 9 Ed. St. Paul, Minn.: West, 2009.
- Ohrenstein, Dov and Chambers, Radcliffe. *Lifting the Corporate Veil* [Online]. Available URL: <http://www.radcliffechambers.com/articleDocs/374.pdf>, 2012 (September, 2).

Pfeiffer, Gero and Timmerbeil, Sven. **US-American Company Law – An Overview** [Online]. Available URL: www.zjs-online.com/dat/artikel/2008_6_122, 2012 (September, 1).